

Zaaien of niet? doelgericht denken bij landschapsbeheer

www.inbo.be

RESEARCH INSTITUTE
NATURE AND FOREST

Joachim.Mergeay@inbo.be

Inspiratiedag RLLM Aalter 2023-10-19

Even uitzoemen*

Waarom inzaaien?

Omdat er geen bloemen meer zijn, slimmerik

Waarom zijn er geen bloemen meer?

Waar inzaaien?

Wat gaat inzaaien verhelpen?

Zijn de oorzaken aangepakt?

Wat zijn de neveneffecten van inzaaien?

Natuurbeheer = ingrijpen in processen

Lokale processen

- aanwas, sterfte, competitie, nutriëntencycli...
- *Typisch natuurbeheer (maaien, begrazen, ...)*

Regionale processen

- dispersie – kolonisatie, genetische uitwisseling
- *Geen actief beheer?*

Wat is het knelpunt?

Is de groeiplaats niet geschikt voor een duurzame populatie van de doelsoort(en)?

maakt dat uit?; functie van de locatie en impact op omgeving

Raken zaden van de doelsoorten niet op de geschikte plaatsen?

Nood aan dispersie-beheer

Shift in algemeenheid van habitats

<1950: Voedselarme gebieden groot en aaneengesloten

Nu: voedselarme gebieden klein en versnipperd

Nood aan dispersie-beheer

Historische plotse shift in wat algemene en zeldzame biotopen zijn

Oude bossen: Algemeen → zeldzaam

Schraallanden: Algemeen → zeldzaam

Voedselrijke graslanden & ruigtes: zeldzaam → algemeen

Organismen in die systemen niet aangepast aan nieuwe situatie!

Dispersie-kenmerken van oud-bos en schraallandsoorten nog steeds afgestemd op lokale dispersie en lokale competitie

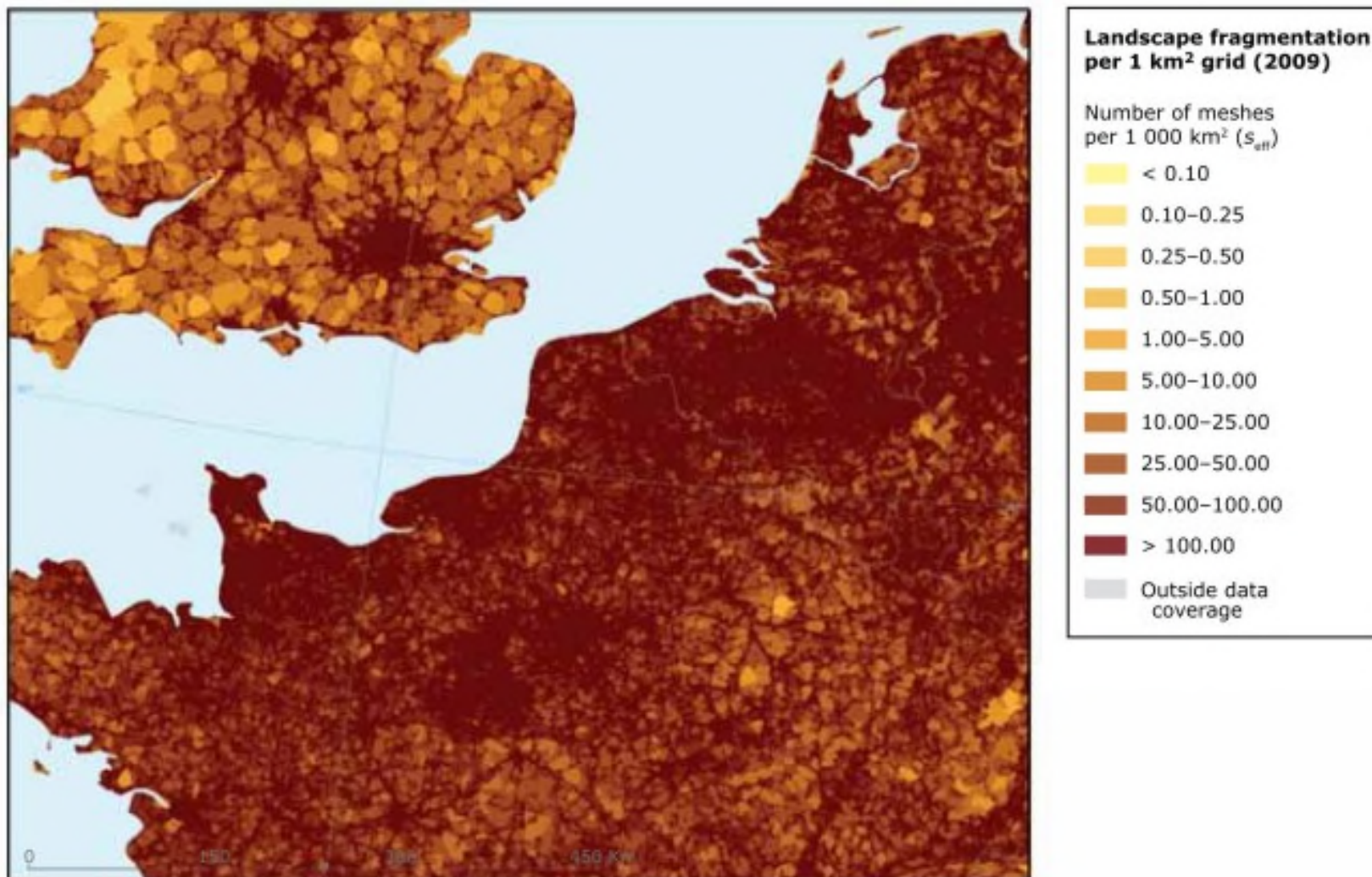
Niet op lange-afstandsdispersie

→ Metapopulaties met extinctie >>> kolonisatie

Fragmentatie

Map 3.4 Landscape fragmentation per 1 km² grid in the Channel region in 2009

Note: Landscape fragmentation was calculated using fragmentation geometry FG-B2.

Translocaties?

Zeulen met beestjes en planten om biodiversiteit te redden

Noodplan voor de natuur
Niet enkel herintroducties

“Niet nodig! Niet te ongeduldig zijn!”

Nood aan dispersie-beheer

Elke populatie sterft vroeg of laat uit

Extinctiesnelheid $\sim 1/\text{grootte}$

Fragmentatie leefgebied $\rightarrow$ hoge extinctiesnelheid

Beheer van dispersie is essentieel voor natuurbehoud

De extinctie-hiërarchie

Extinctie > Kolonisatie

Genetische diversiteit

verdwijnt

Lokale populaties

Metapopulaties

Soorten

Gemeenschappen

***Translocaties zijn in een dramatisch
versnipperd landschap essentieel om
extinctiesnelheden af te remmen***

Extinctieschuld: fantoompopulaties

Blauwe knoop Succisa pratensis

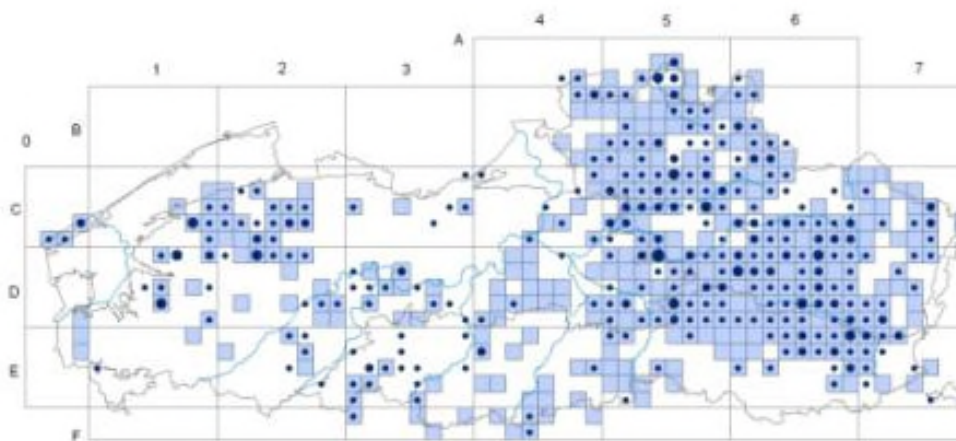
67% $N_e < 50$

24% $50 < N_e < 500$

9% $500 < N_e$

>75% achteruitgang sinds 1970

67% : genetische extinctieschuld

Het succes van natuurbeheer

*Op ***sommige*** plaatsen is het ergste achter de rug*

als gevolg van verwerving natuur en successen van lokaal beheer

Dispersie een handje helpen om soorten kans te geven in het herstelde leefgebied

Vlaamse
overheid

Leidraad Translocaties voor Biodiversiteit in Vlaanderen

INBO.be
NATUURENBOS.be

Flanders
State of the Art

Risico's op maatschappelijk vlak voor natuur

Vooraf met toffe soortjes

Soorten die we gebruiken om de toestand van de natuur te evalueren

*Translocaties zijn een **tijdelijk lapmiddel** om tijd te kopen*

Een lapmiddel, maar ...

Uitzetting opzettelijk?

JA

Verbodsbepaling van SB Art. 17?

JA

Soort(en) inheems?

JA

Primaire doel van de uitzetting is

- * Verbeteren van toestand van de doelsoort
- * Herstel van natuurlijke ecosysteemfuncties of ecosysteemprocessen

JA

NEE →

NEE →

NEE →

NEE →

Accidentele uitzetting

- *Uitzetting van vissen volgens bepotingsplan (Wet op de Riviervisserij, B.S. 29.07.1954: art. 17)
- *Uitzetting van vissen in volledig afgesloten wateren (SB art. 18.3)
- *Biologische bestrijding, geïntegreerde bestrijding of bestuiving (SB art. 18.2)
- *Planten/zaaien/telen in kader van bosbouw, landbouw en tuinbouw, of tuin-, park- of landschapsbeheer (SB art. 18.1)

Uitzetting verboden tenzij een afwijking wordt verleend op basis van een impactonderzoek dat toont dat er geen nadelige gevolgen zijn voor inheemse soorten en hun natuurlijke habitats (SB art. 21§2)

Vrijlaten uit gevangenschap of herlokalisatie van individuen: ga naar *Soortenbeheer: Bijplaatsing*
Overige uitzettingen: verboden

Conservatietranslocatie

Uitzetting dient voor
Soortenbeheer

Uitzetting dient voor
Ecosysteembeheer

Wetgeving omtrent translocaties

De verbodsbepaling van artikel 17 geldt niet ten aanzien van :
1° specimens van plantensoorten die gezaaid, geplant, geteeld of anderszins ingezet worden in het kader van
bosbouw-, landbouw- of tuinbouwactiviteiten

of in het kader van **tuin-, park- of landschapsbeheer**

Interpretatie: als het een redelijkerwijs vermoedbare impact kan hebben (direct of indirect, via stuifmeel, zaden, genetische vermenging, ...) op wilde soortgenoten is het voor landschapsbeheer wenselijk om de leidraad translocaties te gebruiken.

Wetgeving omtrent translocaties

Wetgeving omtrent translocaties

<https://www.inbo.be/nl/publicatie/afwegingskader-voor-het-gebruik-van-bloemenzaadmengsels-ten-bate-van-bestuivers>

Landschapsbeheer= openbaar groen?

Parken, perken, bermen, akkerranden,
erosiestroken, . . .

Functies van openbaar groen
verschillen

Inzaaien is duur – is het duurzaam?

Zaadbanken
zijn goedkoop en vaak divers
vaak “onkruiden”
steunt maximaal op natuurlijke
processen

Kosten zaad
grondbewerking
zaaibedbereiding

...

Inzaaien: éénmalig

Versnellen / imiteren spontane kolonisatie

Wanneer kans op spontane kolonisatie of uitwisseling te klein is en limiterende factor is in natuurherstel

Regulier graslandbeheer

Lokale/regionale bronnen van zaden of maaisel

Maximaal rekenen op spontane processen voor uitwerking

Inzaaien: éénmalig

Bv. Voor heischraal grasland:

Jongepierova et al. 2007: Biological Conservation

Opbrengen maaisel uit regio op kleine oppervlakte, en rekenen op secundaire kolonisatie voor verdere verspreiding bleek meest kostenefficiënte methode van habitatherstel

E A field experiment to recreate species rich hay meadows using regional seed mixtures n

Ivana Jongepierová^a, Jonathan Mitchley^{b,*}, Joseph Tzanopoulos^c

Inzaaien: meerjaarlijks voor meerjarige planten

Dweilen met kraan open is soms beter dan niet dweilen...

Vergrassing op zeer voedselrijke bodems doet aandeel kruiden dalen

Mismatch met abiotische condities -
doorgaans N - P

Plantengemeenschap onstabiel - netto *sink*
Waar toch nood is aan kruidenrijke
situaties

OK in tuinen en tijdelijke bestemmingen

**Inzaaien mag geen surrogaat zijn
voor slecht beheer/beleid**

Inzaaien: éénjarige planten

Sterke mismatch met abiotische condities
Cultuurvolgers die verdwenen zijn door
veranderde landbouwpraktijken

Plantengemeenschap onstabiel - **netto *sink***
Waar toch nood is aan **kruidenrijke**
situaties

Groene dooradering vermist
landbouwgebied

Risico op ecologische val
Geen duurzame oplossing
voor PVV

- ▶ **P**esticiden
- ▶ **V**ermesting
- ▶ **V**ersnipper

Achterliggende motivatie

Verhogen lokale
biodiversiteit?

Praktische achterliggende motieven?

Functies van openbaar groen

bodemfixatie -

erosiebestrijding

Esthetiek - belevingswaarde

Groene longen

Groene dooradering

Stapstenen voor biodiversiteit

...

Geen ruilfunctie!

Criteria voor openbaar groen

Onderhoudsarm

Kostenplaatje

Duurzaamheid

...

Ecosysteemdiensten?

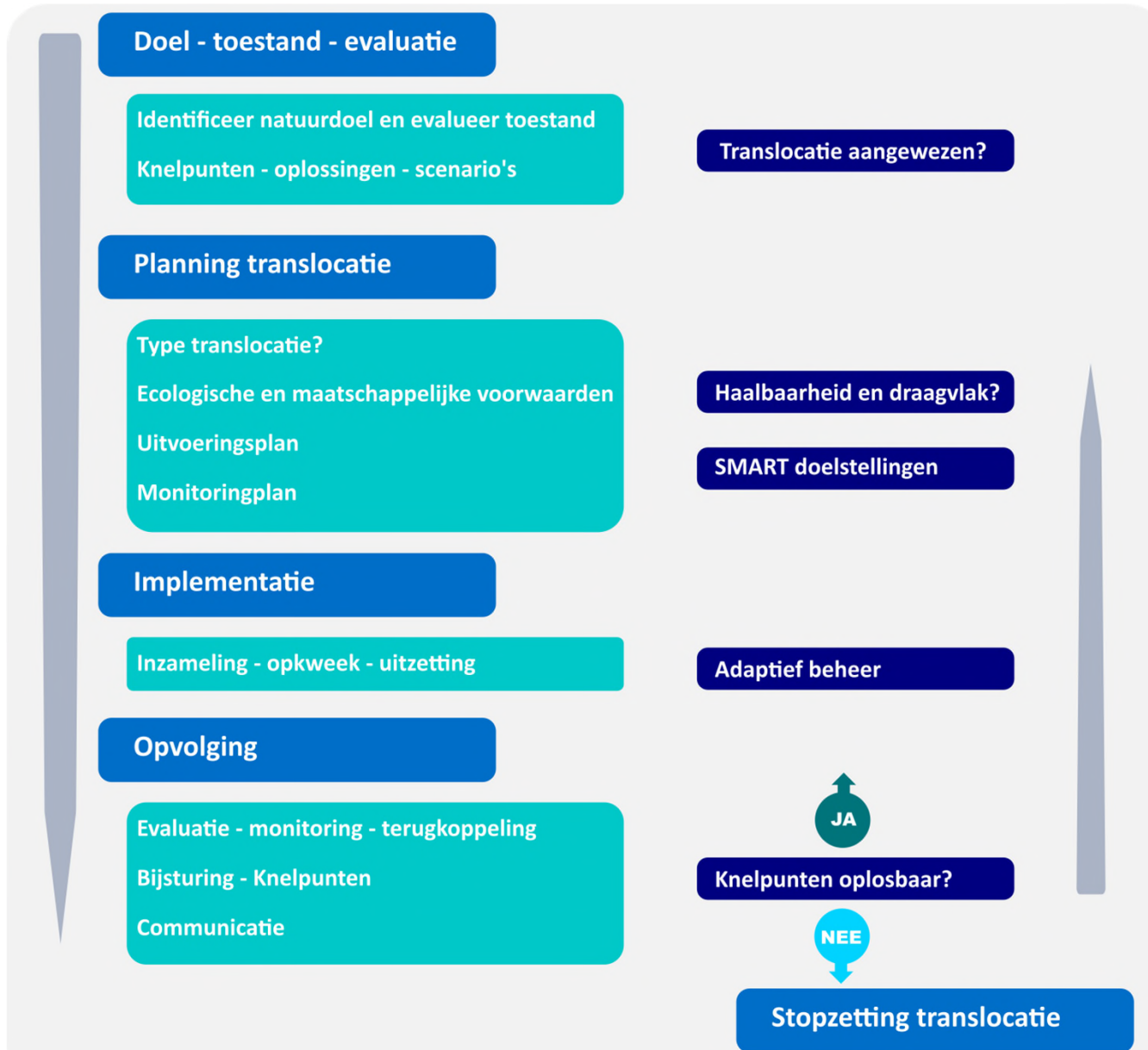

Kansen voor ecosysteemfuncties

Zijn we voldoende voorbereid?

Is inzaaien aangewezen?

Symptoom

Symptoombestrijding

Is lokaal beheer efficiënter om doel te bereiken?

Bermbeheerplan – afgestemd op lokale doelen

maaitijdstip, zaadzetting en –worp toelaten, maaisel afvoeren, late tweede snede, ...

Doel - toestand - evaluatie

Identificeer natuurdoel en evalueer toestand
Knelpunten - oplossingen - scenario's

Planning translocatie

Type translocatie?
Ecologische en maatschappelijke voorwaarden
Uitvoeringsplan
Monitoringplan

Implementatie

Inzameling - opkweek - uitzetting

Opvolging

Translocatie aangewezen?

Haalbaarheid en draagvlak?

SMART doelstellingen

Adaptief beheer

65-75% van herintroducties mislukken

We onderschatten ecologische noden
Shifting baselines

We onderschatten ecologische noden We kennen ecologische noden vaak niet voldoende

Sommige soorten duiken vanzelf:
dispersie-kenmerken

bv orchideeën

Hebben we genoeg controle?

Externe invloeden

Stakeholders

Lokale overheden, (onder)aannemers, wateringen, ...

Planning translocatie

Type translocatie?

Ecologische en maatschappelijke voorwaarden

Haalbaarheid en draagvlak?

Risico-analyse en kosten-baten

Wat willen we bereiken?

Specifieke soorten en plantengemeenschappen?
Gewoon “veel bloemekes?”

Soortenbesluit: art 17

Wat is dat, “*in het wild*”?

Risico-analyse en kosten-baten

Wat willen we bereiken?

Welke kosten en baten zijn er?

Hoe moeilijk is de translocatie?

Betrek stakeholders actief en à priori

Middelen om te monitoren?

Hoe lang monitoren?

Wat als het mislukt?

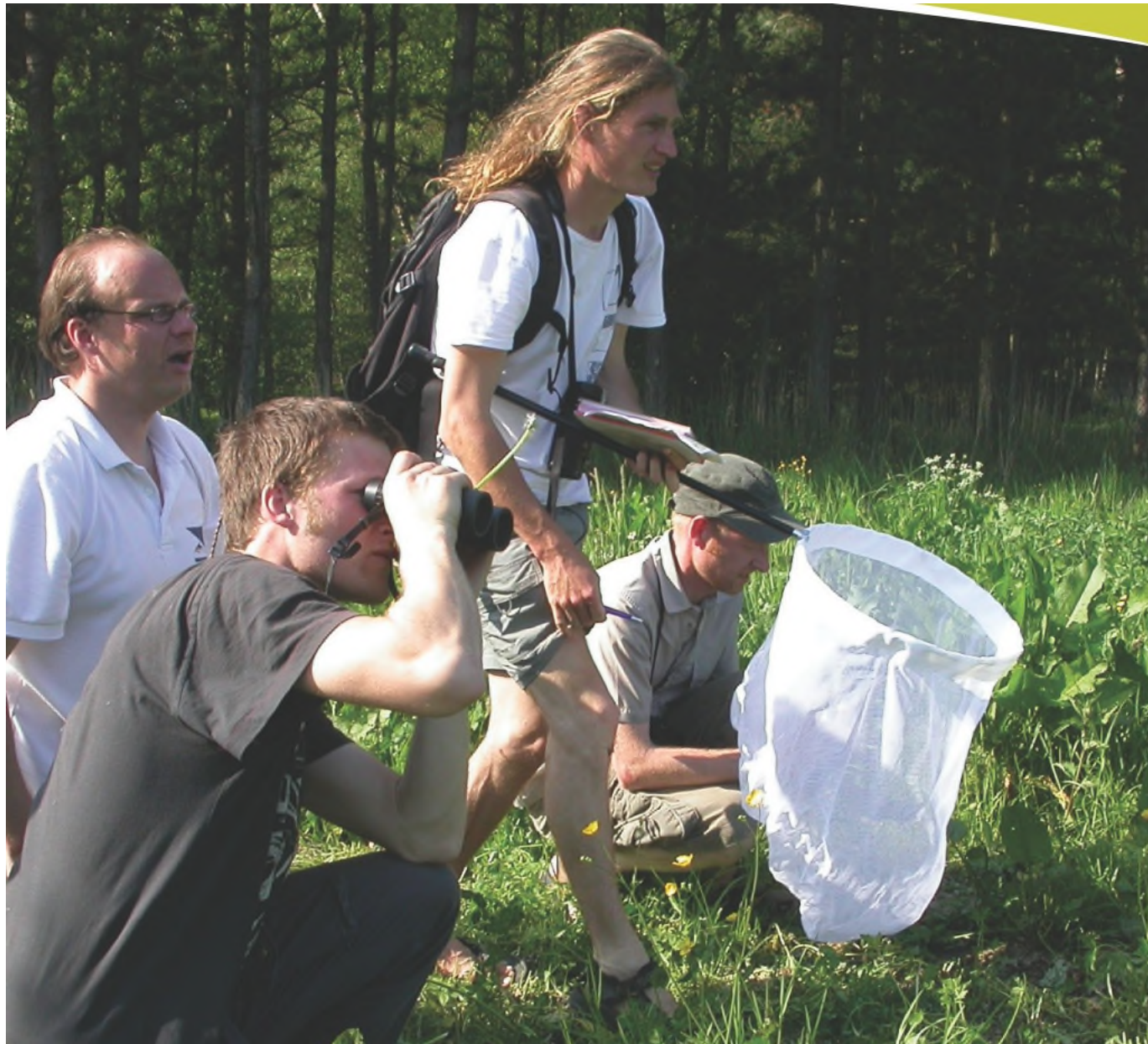
“Least-cost least regret-translocaties”

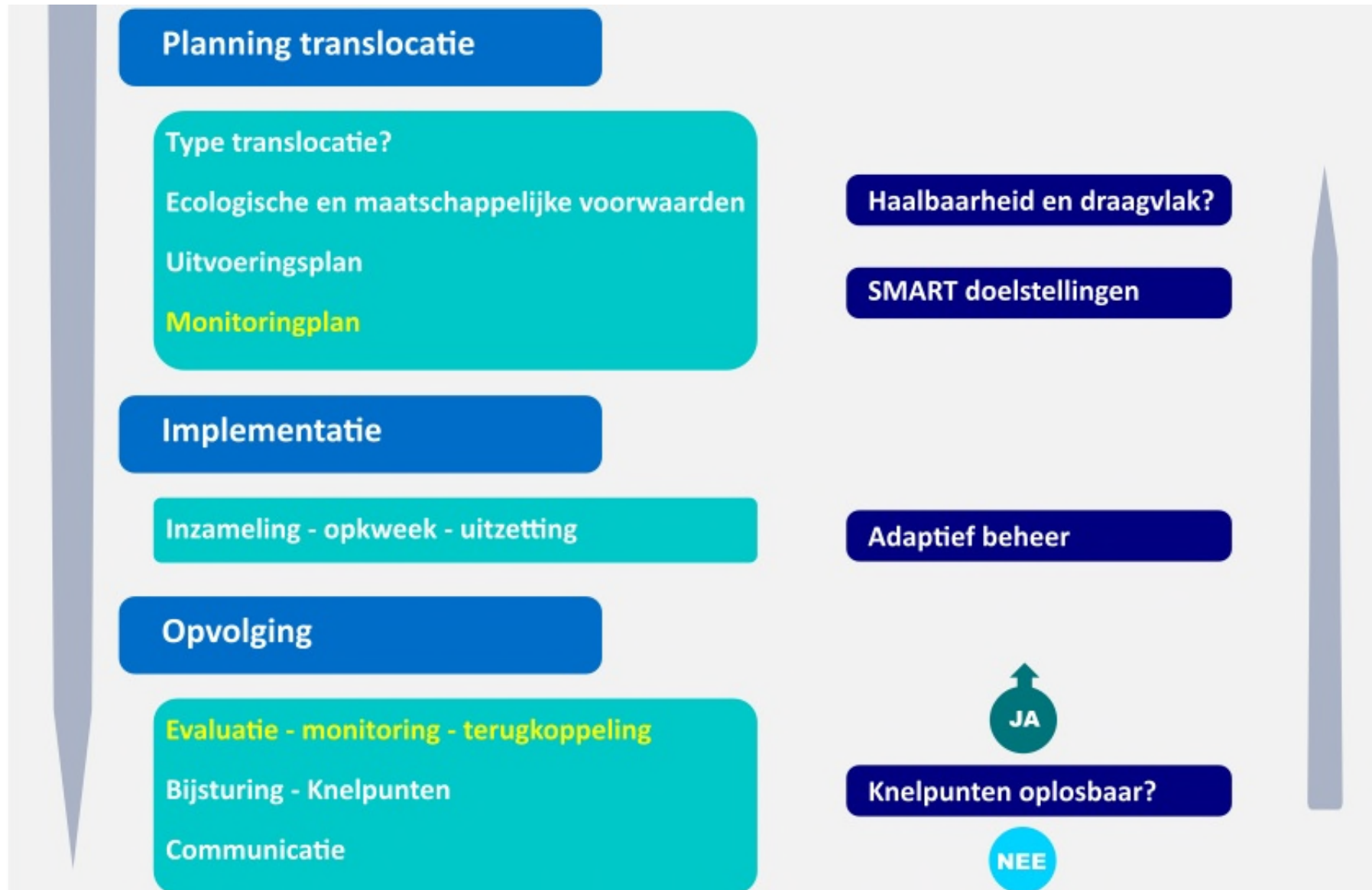

Evaluatie en monitoring

Evaluatie en monitoring

Wanneer stoppen?

Definieer succes en falen, en bepaal voor beide een exitstrategie

Translocatie geslaagd: we stoppen met uitzetten en bijplaatsen?

Sommige populaties voor altijd aan het infuus?

Wanneer aanvaarden we dat een translocatie mislukt is?

“Falen is de sleutel tot succes”, maar we kunnen veel falen voorkomen door SMART te plannen

Bedankt

RESEARCH INSTITUTE
NATURE AND FOREST

CONSERVATION GENETICS
SPECIALIST GROUP

KU LEUVEN

